

Kristendom eller nykristendom?

På 1980-talet konstaterade Johannes Aagard, docent i missionsteologi vid Århus universitet, att ett paradigmskifte pågick mitt för ögonen på en omedveten kristenhet. Österländska religioner och kristendomen bytte planhalva. Hinduismen hade blivit Danmarks andra religion som en följd av de österländska meditationstekniker och terapier som spritts genom den nya andlighetens längtan efter upplevelser och stora intresse för kropp och själ. Med yoga och TM följde en ny religiös referensram, trots alla påståenden om religiös neutralitet. Inte för intet beskrivs yogans tekniker i Bhagavadgita och annan senvedisk religiös litteratur.

I dag pågår ett liknande paradigmskifte *inom* ramen för kristendomen. Det apostoliska kristna trosinnehållet som fornkyrkan värnade om byts sakta men säkert ut mot en kristendom som avviker så mycket ifrån klassisk kristendom att en ny benämning är befogad. Jag har här valt arbetsnamnet "nykristendom" efter de redan existerande termerna "nyhinduism" och "nybudism" som betecknar liknande teologiska förändringar inom hinduismen och buddismen. Nykristendomen påträffas hos många populära kristna mystiker och andliga vägledare i vår egen tid. Den sprids också - mer eller mindre medvetet - av lärare på universitet och teologiska högskolor. För det mesta uteblir reaktionerna, men några varningssignaler har nått ut.

I en uppsats framlagd vid Lunds universitet den 24 maj 2000 uttrycker Lars Graaf, präst i Ljungbyholm, sin oro över den förändrade identitet som Svenska kyrkans nya kyrkoordning ger uttryck för. Den förmedlar inte längre en evangelisk-luthersk förståelse av centrala reformatoriska begrepp som Skriften allena, tron allena och människan som objekt för Guds försökningsverk. Graafs slutsats är att kyrkans centrum "flyttats från Kristi försoningsgärning med människan som objekt till en mer personlig/mystisk sfär där individens subjektiva erfarenhet av mötet med Gud är nästintill normerande". Lars Graaf tolkar det här som en sociologisk påverkan utifrån en pågående sekularisering och influenser från privatreligiösa mystiska erfarenheter.

I Nya Dagen den 19 april 2001 kunde vi läsa att Svenska kyrkans nya bönboksförslag kritiserats av romerska katoliker och ortodoxer. Gudsbilden avvek både från Jesu egen uppenbarelse samt den kristna traditionen. Den innehöll dessutom mycket allmänt religiöst material som vem som helst kunnat be. Bönboken ansågs hålla Gud på avstånd och fördunkla grunden för vår gudsgemenskap, nämligen det faktum att Gud själv till sitt väsen är en persongemenskap och att Guds egen Son Jesus Kristus dog och uppstod för vår skull. Kyrkorna saknade också böner som uttryckte Guds helighet och kritiserade bokens inklusiva språk: att man undvek namnen Fader, Son och Herre och kallade den helige Ande för Livgiverskan.

I Budbäraren nr 21-22, 2001 uttryckte en ung kvinna sin bestörtning över den kurs för blivande missionärer arrangerad av EFS och Svenska kyrkans mission som hon deltagit i. Det bibliska påståendet att Jesus är den enda vägen till Gud innebar en kränkning av andra människors tro. Det hade hon fått höra under en föreläsning om "trons enhet och religionernas mångfald". "Tron" hade tydligen inget bestämt innehåll, utan betecknade människans "tillit till Gud". Att denna utvidgade religiösa ekumenik bejakas och befrämjas av utbildare vid teologiska högskolor och universitet styrks av några artiklar om religionsmöte och religionsdialog i svensk Teologisk Kvartalskrift nr 1 och 3 1999. Enligt professor Karl-Josef Kuschel i Lund är syftet med religionsdialogen att skapa en "abrahamitisk ekumenik", vilket Aasulv Lande, professor i missionsvetenskap med ekumenik åter anser är för inskränkt, eftersom man då utelämnar t.ex. hinduism, buddhism och sikhism!

Dialogen blir usel, menar William Johnston, kristen författare, meditationslärare och professor i mystik teologi i Tokyo, om inte de västerländska religionerna tänker om och *“förnyar sin teologi i ljuset av den mystiska erfarenheten”*. (Se - med kärlekens öga, s 11).

Den *“förnyelsen”* har pågått under en längre tid. Det vittnar kritiken av den nya kyrkoordningen, bönboken och missionärskursen om. Kyrkans centrum har flyttats till en *“personlig/mystisk sfär”* p.g.a. influenser från *“privatreliösa mystiska erfarenheter”*, konstaterade Lars Graaf.

Allt detta ser jag som utslag av den teologiska transformationen av klassisk kristendom mot det jag kallar *“nykristendom”*. För att tydligare se vad denna *“universella kristendom”* står för, har jag gjort en sammanställning av de vanligaste trosföreställningarna. Förteckningen baserar sig på ett antal böcker av populära andliga vägledare och kristna mystiker i vår egen tid. Jag kan vid behov ange exakta källhänvisningar.

Nykristen teologi

- Världen har emanerat ur Gud och strömmar tillbaka till honom.
” Gud... den frikostiga, självutgivande, ousinliga källan till allt som finns till, ...en grandios fontän varur hela skapelsen väller fram.”—”Och samtidigt ser vi honom som målet för allt: allt strömmar tillbaka till honom...”
- Gud är enbart kärlek, den stora helheten, det Ena bortom de olika religionernas manifestationer av ”gud”, GUD bortom Gud eller JAG ÄR ovanför Fadern, Sonen och Anden. Den fonetiska likheten mellan engelskans holy och whole betonas. Hel-igheten utgörs av hel-heten, medan den bibliska betydelsen av Guds helighet och rättfärdighet ignoreras. *”Gud kan inte bli vred”*.
- Jesus har en mera undanskymd ställning, eftersom tyngdpunkten förskjutits från försoningen till inkarnationen, som innebar en gudomliggörelse av hela mänskligheten. Genom Kristus-Logos, (Ordet) som tog sin boning i Jesus har Gud nämligen förenat sig med hela mänskligheten. Jesus är urtypen för den gudomliggjorda människan, en upplyst kristus, men inte längre Guds Son och världens Frälsare. Kristus-Logos finns i alla religioner, ja innerst i varje människa. Därför är anhängare av andra religioner i själva verket *”anonyma kristna”*. Några citat: *”Djupt inom varje människa porlar en källa som är Kristus. Många människor vet ingenting om denna källa”*. och *”Om människan lägger sin tyngdpunkt på det allra djupaste i sig själv, det gudomliga varat, då upptäcker hon också överallt, hos alla människor, detta gudomliga liv. Hjärtats djupaste djup är också världens djupaste grund”*. Därför kan människan förändra världen genom att förändra sig själv. På tal om Johannesprologen:—*Ordet var tillstädes i världen, men på ett fördolt sätt, i tingens djupaste djup, och framför allt då i människans inre. På samma sätt är Ordet också närvarande i de icke-kristna religionerna, i själva sökandet efter Gud”*.
- Anden är den heliga Andan, jämförbar med ki, chi och prana i asiatiska religioner. Den gudomliga Andan genomströmmar hela kosmos.
- Människan är gudomlig, ett mikrokosmos av det gudomliga makrokosmos. Hennes innersta väsens kärna är en gnista av den heliga En-heten från vilken hon utgått. Hon är fortfarande Guds *oförstörda* avbild på väg tillbaka till sitt ursprung.
- Synd är lika med splittring och separation från Hel-heten, att människan p.g.a. okunighet inte lever utifrån sitt gudomliga centrum. *”Människans synd är att hon förnekar sin djupaste natur och inte lever utifrån sin medelpunkt”*. *”Man kan*

alltså säga att det som ligger till grund för människans alla villfarelser är en fundamental illusion: hon vet inte längre vad eller vem hon är.”

Frälsning innebär upplysning, att människan kommer till insikt om sitt sanna, gudomliga Kristus-Jag och återvänder till den gudomliga Hel- och Enheten. I praktiken eftersträvar man också en organisatorisk enhet som ofta verkar innebära ett hemvändande till den katolska (allmänliga) kyrkan.

En del av föreställningarna sammanfaller med ”några bärande tankar i den kristna mystika teologin”, som Antoon Geels analyserat i sin senaste bok *Kristen mystik*, där han beskriver mystikens uppkomst och utveckling fram till 1400-talet. Geels har sammanfattat tankarna i sju teser:

Mystik teologi

- Den gudomliga energin pulserar fram och tillbaka i kosmos. Skapelsen är en nödvändig emanation, ett utflöde, och ett lika nödvändigt och i många fall latent återflöde tillbaka till Ursprunget.
- Gud är därför både immanent och transcendent, dvs. inneboende i skapelsen och bortom den.
- Gud är både dold och uppenbarad. Guds väsen kan man i grunden inte säga någonting om. Mystikern väljer ett apofatiskt (förnekande) språk för att, trots utsägbarheten, ändå försöka utsäga något om denna Gud. Guds verk eller egenskaper kan däremot beskrivas i katarfatiska (bejakande) termer.
- Före skapelsen var människan delaktig i en preexistent enhet. På grund av syndafallet har människan ”glömt” denna enhet, som är hennes Ursprung.
- Den inneboende gudomliga energin finns inom människan som en ”liten gnista”. För att förverkliga den måste människan nå bortom allt sådant som hör skapelsen till. Erfarenheten av gudomlig närvaro förutsätter personlighetens frånvaro, jagets död, *mors mystica*, (den mystiska döden).
- För att nå bortom sin egen personlighet använder mystikern ett antal tekniker, till exempel askes, meditation, kontemplation, bön, visualiseringar, m.fl.
- De mer systematiskt lagda mystikerna har utvecklat en *scala perfectionis*, en lära om andlig utveckling i olika steg.

(Antoon Geels: *Kristen mystik*, s.239.)

En jämförelse av den nykristna och den mystika teologin visar att nykristendomen och mystiken går hand i hand. Föreställningarna om kosmos, Gud, människa, synd och frälsning är närmast identiska, men avviker i hög grad från klassisk kristendom. Utvecklingen är cyklisk: från Gud tillbaka till Gud. Gud har blivit mera avlägsen, opersonlig och utsägbar. Den gudomliga människan har upphöjts, medan Jesus fått en mera undanskymd position - en naturlig konsekvens av att synen på synd förändrats och tyngdpunkten förskjutits från försoningen till inkarnationen. Separationen från Gud eller den stora helheten, det Ena, lyfts fram som själva synden, i stället för det uppror och den olydnad mot Gud som förorsakade skilsmässan och skadade avbilden. (Jfr Jesu ord i Matt.15:19 och Mark 7:21 om det onda som utgår inifrån, från människans hjärta). Distinktionen mellan livsanden, människans ande och den helige Ande har försvunnit. Eftersom Gud redan bor i varje människa behövs varken omvändelse, tro eller dop i biblisk bemärkelse till pånyttfödelse av nåd för en fallen mänsklighet. Människan

behöver endast komma till insikt om sin gudomliga kärna och uppleva den redan existerande enheten med Gud. Det sker genom att hon når ”bortom sin egen personlighet” genom olika tekniker. Då Kristus-Ordet redan finns i de icke-kristna religionerna, är det mindre angeläget med mission. Ordet är inte längre det bibliska Jesus-Ordet, för Jesus finns inte i de andra religionerna. Man skiljer alltså mellan Jesus och Kristus, vilket Johannes varnar för i 1 Joh.2:22-23 och 4:1-3. Jesus är inte Herren. Urkyrkans bekännelse förnekas.

Den här beskrivningen av avstegen ifrån apostolisk kristendom kunde lika gärna vara tagen ur en artikel om New Age. Jämför t.ex. *Den nya andligheten* av Lars Johansson och Håkan Arlebrand i del III av *Vad ska man tro egentligen?* (red Hans Johansson). Den energetiska världsbilden med den gudomliga människan som ett mikrokosmos av makrokosmos, emanationen och aspirationen (ut- och inandningen), synden som okunnighet och frälsningen som insikt om samhörigheten med den transcendenten guden, allt återfinns i det nyandliga paradigmet.

De som läst religionsvetenskap associerar till Upanishaderna och senvedisk hinduism (ca 600-200 f.Kr.), där den stora upplysningen innebär att människan blir medveten om sitt gudomliga Själv, att hennes innersta väsenskärna, atman, är identisk med det opersonliga Varat, brahman, ur vilken skapelsen emanerat. Hindun uttrycker denna religiösa insikt med orden ”Tat tvam asi” – Du är Det!

Förhållandet mellan människan och det gudomliga allt är också i hinduismen ett analogt mikro - makroförhållande. Allt är ett, allt är gudomligt. Det kallas monism respektive panteism.

Jämförelsen av teologin i nykristendom, kristen mystik, New Age och senvedisk hinduism antyder att det centrala innehållet i nykristendomen

- **sammanfaller med de bärande tankarna i medeltida katolsk mystik**
- **avviker från klassisk kristendom**
- **liknar New Age och senvedisk hinduism.**

Likheten mellan nykristendomen och den medeltida mystiken är ingen överraskning, eftersom mitt material baserar sig på böcker av nutida mystiker av vilka de flesta är romerska katoliker. Eftersom den nykristna teologin samtidigt skiljer sig från klassisk kristendom, kan man anta att den påverkats av den mystiska teologin. Då uppstår följande fråga:

Hur kommer det sig att den mystiska teologin, och därigenom också nykristendomen, är så lik New Age och senvedisk hinduism?

Att det finns ett samband mellan New Age och hinduism är känt. När Johannes Aagard skall beskriva det religiösa trosinnehållet inom New Age, ritar han bladverket på ett träd, vars stam utgörs av antroposofi och teosofi, och rötter av hinduism, buddism och ockultism. Bladverket illustrerar alla de synliga metoder, tekniker och terapier som står i förbindelse med det osynliga rotsystemet. De vanligaste meditationsmetoderna är yoga och TM. Genom dem hoppas man kunna höja människans medvetande och frigöra obegränsade inre krafter, vilket påskynar evolutionen mot den paradisiska tidsåldern av enhet, helhet, fred och harmoni – Vattumannens tidsålder. I inledningen nämnde jag att hinduismen bredd ut sig i Danmark som en följd av danskarnas intresse för indisk mystik, närmare bestämt yoga och TM. Bladverket påverkas onekligen av den näring som rötterna suger upp!

Också inom den kristna mystiken används olika former av meditation. Hur förhåller de sig till de österländska metoderna? Finns det likheter där som kan ha bidragit till förskjutningen av

den religiösa referensramen i österländsk riktning? Ett svar förutsätter en mera ingående jämförelse av österländsk och kristen mystik: metod, upplevelse och tolkning.

Österländsk och kristen mystik

Det centrala i all mystik är upplevelsen av det som kallas "Gud", brahman, det Goda eller något annat. Därför utgår de flesta definitioner av mystiken ifrån den mystiska erfarenheten:

Mystik är "en särskild religionsform, som betonar erfarenheten av den direkta, omedelbara beröringen eller gemenskapen med Gud eller det gudomliga (Torvald Källstad: *Innerlighetens religion*, John Wesleys väg från pliktreligion via mystiken till levande Kristus-tro, s 25).

"Mystik erfarenhet är erfarenhet i en religiös kontext, som omedelbart eller vid ett senare tillfälle av den upplevande tolkas som ett möte med en yttersta verklighet. Detta möte sker på omedelbar, icke-rationell väg och medför en djup känsla av enhet och ett intryck av att denna erfarenhet ligger på ett annat plan än det vanliga, alldagliga" (Antoon Geels och Owe Wikström: *Den religiösa människan*, s 241).

Synen på mystik varierar:

- 1) Perennialisterna betonar enheten. Upplevelserna är identiska, direkta och oberoende av språkliga uttryck och heliga texter. Alla religioner har en gemensam mystik kärna. Uppfattningen leder till universalism och en pluralistisk syn på andra religioner. Gud har många namn. Var och en blir salig på sin tro.
- 2) Konstruktivisterna betonar historien och kontexten. Upplevelsen formas av den religiösa referensramen, språket och kulturen. Doktrinerna påverkar beskrivningen av upplevelsen. De kan också påverka substansen i själva upplevelsen.
- 3) Postkonstruktivisterna menar att det finns en gemensam nämnare bortom språket, en upplevelse av "rent medvetande" kallad *Pure Consciousness Event (PCE.)* Tolkningen av erfarenheten är däremot språkligt och kulturellt betingad. (Robert K.C. Forman: *The Innate Capacity*, 1998, s 3-40)

Men den mystiska upplevelsen är ingen isolerad företeelse, utan slutmålet på en lång väg i olika etapper, där meditationen spelar en stor roll. Ordet meditation kommer av latinets *meditari*, som betyder "att föras mot mitten". Man brukar skilja mellan objektinriktad och objektlös meditation eller *djupmeditation*, som i den kristna traditionen också kallas *kontemplation*. Vi ska börja med att jämföra ett par österländska befrielsevägar med den kristna och därefter se på olika metoder och deras eventuella samband med upplevelsen. Att den indiska yogan får en stor plats i framställningen beror på att flera andra meditationsmetoder utvecklats ur den, bl.a. *Transcendental meditation (TM)* och *zenmeditation*.

A) Vägen till Gud

Den äldsta kända systematiska beskrivningen av yoga är från 200-talet e Kr och finns i Patanjalis *Yoga Sutras*, men yogan är äldre än så. Den nämns redan i Upanisaderna (ca 600-200 f Kr) och Bhagavad-gita från ca 200-talet f Kr.

Raja-yogans befrielseväg

- 1) Yama. Genom att hålla fast vid regler som berör förhållandet till andra levande varelser, skall lärjungen lära sig *sjävtukt*.
- 2) Niyama. Yogin får följa fem regler som leder till *inre och yttre rening*.
- 3) Asana kallas de olika *kroppsställningar* som påverkar medvetandet.
- 4) Pranayama är *andningskontroll*. I de flesta ockulta system är andningsövningar en huvudnyckel till människans dolda krafter och förändrade medvetandetillstånd.
- 5) Pratyahara är en komplicerad mental process som innebär att yogin lär sig *dra tillbaka sinnesorganen från yttre objekt*.
- 6) Dharana är *koncentrationsövningar*. Yogin fixerar den totala uppmärksamheten på ett bestämt objekt, t ex en ljuslåga, nästippen eller en punkt mellan ögonen.
- 7) Dhyana, *meditation*, innebär en intensifiering av dharana. Valda koncentrationsobjekt får fylla tanken.
- 8) *Samadhi* kallas den djupa koncentration eller trance som är målet med raja yoga. I samadhi smälter subjektet samman med objektet, allt blir en kosmisk enhet i yogins medvetande. Den som nått samadhi har gjort en fullkomlig upplevelse av Självet och blivit ett med detta, dvs blivit gudomlig. (Håkan Arlebrand: *Det okända*, s 50)

Patanjalis befrielseväg är en kombination av askes (steg 1-2) och andliga övningar. Kroppsställningarna och andningsövningarna (steg 3-4) påverkar medvetandet och frigör dolda krafter. Patanjali har ett helt kapitel om dessa ockulta krafter med en lång förteckning på förmågor, t ex levitation (yogaflygning), förmågan att förflytta sig i rum, att göra sig osynlig, skapa ur intet (Arthur Koestler: *The Lotus and the Robot*, s 110). Med hjälp av övningarna i stegen 5-7 söker sig yogin inåt bort från sinnevärlden. Uppmärksamheten fixeras vid ett enda objekt eller en viss punkt: mellan ögonen. Också tankeverksamheten skall passiveras, koncentreras till valda objekt. Följden blir *samadhi*, ett tillstånd av kosmisk enhet mellan Självet och det gudomliga. Meditationen nämns först mot slutet som en intensifierad koncentrationsövning strax före *samadhi*.

Buddas åttafaldiga befrielseväg börjar med etik och slutar med Patanjalis *dhyana*: rätt åskådning, rätt sinnelag, rätt tal, rätt handlande, rätt liv, rätt strävan, rätt vaksamhet, dhyana eller rätt försänkning (meditation). Meditationen är det viktigaste medlet, för genom den kan lärjungen höja sig till högre medvetandetillstånd och befria sig från det jordiskas förbannelse. Hjälpmedel som nämns är kroppsställningar och andningsövningar. Det finns flera stadier av försänkning från glädje och lyckokänsla till fullständig upphöjdhet över lust och olust. Ovanför dessa finns ytterligare fyra som slutar med "ingenting-heten" och "varken urskillning eller icke-urskillning: nirvana." "Däri att det inte finns några förnimmelser består nirvanas sällhet." Nirvana kan bara definieras negativt. (Helmuth von Glasenapp: *Indiens religioner*, s 208-210).

Zen-meditationens trappsteg beskrivs av Hans Hof i en artikel om zen-meditation och människosyn. Enligt Hof ska medvetandet utvidgas till ett tillstånd av tystnad, stillhet, kontemplation, mystik, kosmiskt och gudomligt medvetande, ett tillstånd som på engelska kan uttryckas med *one-pointedness* /enfald, samling. Processen fram till detta medvetande innehåller tre moment:

- koncentration eller avaktivering av medvetandet
- bottnande, vila eller förskjunkande
- enhetsupplevelse

Momenten verkar motsvara de tre sista stegen på Patanjalis väg. Enligt Karlfried von Dürckheim är zen läran om den Verklighet som är bortom alla motsatser. Att erfara verkligheten är

detsamma som att erfara sitt eget väsen, eftersom varje människa i grunden är Budda (Hof-Stinissen: *Meditation och mystik*, s 83-87). Hugo M Enomiya-Lassalle definierar det sista steget i zenbuddismen, upplysningen eller *satori*, som "den erfarenhetsmässiga kunskapen om den absoluta enheten av allt Vara, där det varken finns något för sig själv bestående jag eller något enskilt ting och därmed heller inga motsatser" (*Zen-meditation för kristna*, s 10). *Satori* är här en motsvarighet till yogans *samadhi*.

Inte för intet har buddismen och zenmeditationen sina rötter i hinduismen och yogan. Både Patanjalis och Buddas befrielsevägar och zenmeditationens trappsteg syftar till att lösgöra människan från sinnevärlden och uppnå ett högre medvetande som leder till ett tillstånd av enhet där alla motsatser upphävs: "kosmisk enhet", "ingenting-het". I en modern bok om yoga definieras syftet så här:

Meningen bakom yogaövningarnas olika aspekter är att förena det individuella jaget (jiva) med det absoluta eller rena medvetandet (Brahman) – själva ordet yoga betyder faktiskt "förening". Föreningen med denna oföränderliga verklighet befriar anden från all känsla av separation, från illusionen om tid, rum och orsakssamband. Det är enbart vår egen okunnighet, vår oförmåga att skilja mellan verkligt och överkligt som hindrar oss från att förverkliga vår sanna natur. (Lidell och Narayani: Boken om yoga, s 15.)

I förordet skrivet av Swami Vishnu Devananda uttrycks detsamma:

När man är fri från den falska identifikationen med namn och form, kan man transcendera hela kroppen och hitta självet som är odödligt. Som ni ser börjar yoga med kroppen, men slutar med att höja sig över den.

De tekniker som nämnts är: kroppsställningar, andningskontroll, koncentrationsövningar och *Pratyahara*, en "mental process" med hjälp av vilken yogin "drar tillbaka sinnesorganen från yttre objekt." (Jfr Geels sjätte punkt s 3).

Den kristna pilgrimsresan inåt

De kristna mystikernas väg mot Gud beskrivs ofta som en resa genom olika landskap eller våningar. Johannes av Korset bestiger berget Karmel, medan Teresa av Avila färdas allt längre in i en borg med sju boningar. Det handlar om en inre resa i olika steg, De följande utvecklades tidigt i kyrkans historia:

1. **Omvändelsen.** Människan blir medveten om en gudomlig verklighet.
2. **Reningen** (via purgativa). Människan, som för första gången fått se en skymt av Guds härlighet, upptäcker sin egen begränsning och intighet. Hon ser att hon är fångad i en mångfald av illusioner och att ett ofantligt avstånd skiljer henne från det Ena. Genom *askes* försöker hon förintä allt som står i vägen för föreningen med Gud. Utvecklingsfasen är så krävande och smärtsam att Johannes av Korset kallar den "sinnenas natt"
3. **Upplysningen** (via illuminata). Människan som gått reningens väg har nu frigjort sig ifrån allt som bundit henne vid sinnevärlden och blir medveten om den transcendentala Verkligheten och Ordningen. Fasen omfattar många av det *kontemplativa livets kännetecken*: visioner, auditioner, extaser och förmågor som klärvoajans eller förmågan att gå utanför sin kropp. Många mystiker går inte längre än så här. Genom illuminationen får människan en aning om det Absoluta, en känning av den gudomliga Närvaron som är så genomgripande och överväldigande att det inte finns utrymme för något mer.
4. **Den andra reningen** ("Själens dunkla natt"). Det här är den svåraste fasen. Medvetandet som under den föregående fasen fick se en stråle av den gudomliga Närvaron träder nu in i

ett intensivt mörker, Guds (skenbara) frånvaro eller den andliga korsfästelsen. Johannes av Korset kallar tillståndet för "Själens dunkla natt". Själens lämnar både sin vilja och individualitet och blir helt passiv inför det sista steget.

- 5. Den mystiska föreningen** (unio mystica eller "det andliga bröllopet"). Det här är målet för all mystik. Människan är hel och helig. Tillståndet präglas av frid, glädje och orubblig tro eller en själens insikt. Här fullbordas gudomliggörelsen. Människan kan med Paulus säga: "Nu lever inte längre jag, utan Kristus lever i mig". Ibland frigörs också nu övernaturliga krafter och förmågor.

(Erwin Bischofberger. och Christel Eklöf: *Guds födelse i människan*, s. 88)

Liksom de österländska befrielsevägarna börjar Pilgrimsresan med askes och slutar med gudomliggörelse. Enheten beskrivs som förening med Gud eller det Ena eller "Guds födelse i människan". För att uppnå det här tillståndet behöver människan befrias från illusioner (etapp 2), lösgöras från bundenheten till sinnevärlden (etapp 3) och bli helt passiv (etapp 4). Den inre resan tycks förutsätta kontemplation (djupmeditation), eftersom "det kontemplativa livets kännetecken", dvs. olika paranormala fenomen, nämns i samband med upplysningen (etapp 3). Utvecklingen påminner om den österländska.

Terminologin i den kristna mystiken är densamma som i klassisk kristendom, men innehållet ett annat. Omvändelse är inte att vända sig bort från synden till Gud. Jesus Kristus, tro, dop och nattvard nämns varken i samband med reningen eller pånyttfödelsen. Askes, befrielse från sinnevärlden och frigöring av dolda krafter förekommer på Patanjalis och Buddas österländska befrielsevägar, men inte i klassisk kristendom. Där är Vägen Jesus Kristus, ett mottagande av Honom och en fortsatt vandring i gemenskap med Honom. Den relationen förutsätter inte ett passivt medvetande, utan innebär ett möte mellan två aktivt tänkande personer. Där är det Gud som stiger ner och inte människan som höjer sig uppåt. Där är de goda gärningarna en Andens frukt av den nya födelsen ovanifrån. Jesu död och uppståndelse är inte ur bilden för mystikernas andliga resa eller vår egen fysiska död. Hans död var det fullkomliga offret för världens synd. Vi får ge vårt jordiska liv i tjänst för Honom. Jesus Kristus har en gång för alla gått in i mörkret med vår syndabörda och besegrat Ondskan och dess följeslagare döden. Därför är dörren öppen till gemenskap med Fadern. Av nåd får vi komma utan någon föregående fas av mörker och mystisk död. Frånvaron och övergivenheten har Han genomlidit, för vår skull, en gång för alla. Däremot har vi en livslång kamp mot vårt eget kött på helgelsens väg – tillsammans med den helige Ande, vår Hjälpare.

Jämförelsen av de olika befrielsevägarna visar att:

- **det finns paralleller mellan den österländska och den kristna mystikens befrielsevägar.**
- **mystikens väg skiljer sig från klassisk kristendom.**

B) Den psykofysiska tekniken

Både den österländska och den kristna mystiken beskriver en väg till Gud som innebär en gradvis utveckling. En del hjälpmedel har redan nämnts (jfr s 7). Vi skall se på några mer detaljerade beskrivningar av de österländska och sedan jämföra dem med tekniker i kristen mystik.

Grunden till de österländska teknikerna hittas i yogan.

Hatha-yoga

Den vanligaste yogan är hatha-yogan, som baserar sig på en kombination av kroppsställningar, andningsövningar och *mantran*, dvs. ord som upprepas. Dessa är oftast förkortningar av olika gudanamn. Övningarna skall upphäva yogins sinnesintryck och gradvis reducera själva livsprocessen tills yogin förs ut ur sinnevärlden och når befrielsen i *moksha*, den stora intigheten som representeras av det gudomliga, Brahman. Det sker genom manipulering av sju osynliga *chakran*, lotusliknande energicentra som finns längs med ryggraden vid 1. rygglutet, 2. könsorganen, 3. magen, 4. lungorna, 5. strupen och 6. pannan (mellan ögonbrynen). Det sjunde, *sahashara* eller kronchakrat, befinner sig utanför kroppen, ovanför huvudet. På vissa teckningar av mediterande yogis har ett chakra, Hridaya-chakrat, placerats strax nedanför vänstra bröstet.

Mot varje chakra svarar ett element, en kroppsfunktion, en yogateknik mm. enligt följande modell nerifrån uppåt:

	<u>element</u>	<u>chakra</u>	<u>kroppsfunktion</u>	<u>sinne</u>	<u>yogateknik</u>
7	moksha	sahasrara	-	-	-
6	medvetande	ajna	tredje öga	sjätte sinne	shakti-pat
5	eter	vishuddi	strupe/tal	hörsel	mantra
4	luft	anahatha	lungor	lukt	pranayama (andning)
3	eld	manipura	mage/känslor	syn	mudras (rörelser)
2	vatten	swadhistana	könsorgan	smak	brahmacharya
1	jord	muladhara	kropp/kotor	känsl	asanas (ställning)

Schemat visar på föreställningen om människan som ett mikrokosmos av det stora makrokosmos där byggstenarna utgörs av elementen. Världen har nämligen utvecklats ur en oskapad och oförgänglig urmateria som antingen emanerat ur det högsta gudomliga väsendet eller utgör en substans för sig. I denna substans blandas fina och grova ämnen och till sist de fem elementen: eter, luft, eld, vatten och jord. Först uppstår de fina ämnen som är grundvalen för s k psykiskt liv och därefter övrig materia genom en gradvis förtätning och förgrovning. Utvecklingen har gått från det gudomliga till det jordiska, från enhet till mångfald, från det fina till det grova. Vägen tillbaka till det gudomliga och oförgängliga är m a o den motsatta, från det grova till det fina, från elementet *jord* till elementet *rent medvetande*, det sista steget före "intigheten" *moksha*.

Möjligheten till en återgång till det gudomliga finns inbyggd i människan själv, i chakrapappstegen. Eftersom människan utgör ett mikrokosmos av universum står hon i ett analogt förhållande till makrokosmos så att en manipulering av kroppen också påverkar universum. Människan har nämligen inte bara en fysisk kropp utan också "en eller flera 'andliga' kroppar som motsvarar makrokosmos osynliga dimensioner". Liksom kosmos genomströmmas också människan av energi. Det finns ett osynligt nätverk av kanaler för *prana*, den kosmiska energin. Den viktigaste, *sushuma*, går genom ryggraden och de olika chakrana. Det nedersta chakrat är säte för den slumrande *kundalini-kraften* eller "ormkraften", som i mytologin identifieras med gudinnan Shakti och i människokroppen representeras av sexualiteten. För yogin gäller det att väcka den sovande kundalini-kraften så att den vandrar upp längs *sushuma*. För varje chakra den passerar blir människan litet mera övermännisklig

De tekniker som används för att driva kundaliniormen uppför *sushuma* är i dag gemensamma för de flesta former av yoga. Först skall kroppens naturliga behov att röra sig lösas genom olika kroppsställningar, *asanas*. Därefter måste yogins säd omvandlas till "andlig kraft" ge-

nom sexuell avhållsamhet, *brahmacharya*. Sedan skall kroppens portar stängas genom *mudras* så att ögon, öron, näsa etc. blockeras med händerna. Därefter skall andningen reduceras till ett minimum eller aktiveras maximalt genom olika andningsövningar, *pranayama*. Effekten är densamma: medvetandet förändras kraftigt, så att yogin uppnår ett euforiskt tillstånd, blir ”höj”, för att citera Johannes Aagaard. Till slut måste också tankarna upphöra. Därför bombarderas de med olika *mantran*. Genom teknikerna stoppas människans naturliga funktioner. Syftet är att upplösa yogins naturliga värld så att hans medvetande ”uppgår i den stora över-verklighet, kallad *samadhi* eller *nirvana*, som i grunden er en raffinerad form för medvetstlöshet förenad med en stark känsla av vällust” ett slags kosmisk orgasm. Mytologiskt förklaras fenomenet med att den feminina ormkraften Shakti förenas sexuellt med sin make Shiva som vilar i kronchakrat ovanför huvudet. Kundalini strömmar ut genom hjässan och yogin lämnar sinnevärlden. När kundalini strömmar genom *ajna*, chakrat i pannan, öppnas ”det tredje ögat”, människans sjätte sinne, vilket medför starka psykiska upplevelser och frigör paranormala förmågor, såkallade *siddhis*. Människan blir klärvoajant och kan nu se in i det osynliga. På den här nivån behövs *shakti-pat*, som innebär en energiöverföring från gurun till eleven. Denne har nu lärt sig behärska elementen och därmed nått ett gudomligt tillstånd. Han kan kan sväva i luften, se det osynliga och höra sfärernas musik. (Olika skrifter av Johannes Aagaard utgivna av Dialogcentret i Århus.)

Samadhi beskrivs här som ett uppgående i en större över-verklighet, en raffinerad form för medvetstlöshet och en stark känsla av vällust. Tillståndet är en följd av att kundaliniormen aktiverats genom hatha-yogans meditationstekniker.

- Det finns ett samband mellan teknikerna, kundalini-kraften och *samadhi*.

Kundalini kan upplevas rent fysiskt. Människor som aldrig ens hört talas om kraften har under meditation och yogaövningar känt att något rört sig upp genom ryggen just som en orm. År 1984 redogjorde doktor Bo Gunnar Johnson i Läkartidningen nr 37 för nio fall av psykos som troligen utlösts av att kundalini-kraften aktiverats ofrivilligt. Patienterna hade ägnat sig åt, meditation, autogen träning, yoga eller ”manisk religiös aktivitet.

” De upplevde en energi som eld, kraft eller värme. Flera tycktes att energin fanns i hela ryggen, en att den var i huvudet, Sju tyckte att energin fyllde huvudet, studsade mot skalltaget, sprängde ut ögon, öron, tänder och tunga. En upplevde att ett energiflöde sakta gick genom ryggraden och successivt vitaliserade hela kroppen – det steg upp till huvudet, där det kulminerade som en explosion. Upplevelser av religiös karaktär var vanliga, till exempel andliga upplevelser, ökad intuition, pånyttfödelse, inre ljus och tidigare inkarnationer. Senare övergick exaltationen i mörker och tomhet, förlust av livskraften, paranoia och rädsla för döden.”(Referat i Sökaren 1994, s 6)

Ljusupplevelsen med påföljande mörker associerar till hatha-yogans *samadhi* och mystikernas upplevelser av ljus och mörker: illuminatio och mors mystica.

I *Boken om yoga* finns detaljerade anvisningar för hur avancerade **andningsövningar** och **kroppsställningar** kan användas för att ”väcka den sovande Kundalinienergin”. Meditationsställningen är Lotus, ”den lätta ställningen”, med korslagda ben. Händerna läggs på knäna med handflatorna uppåt och tummarna mot pekfingerarna.

” De tre låsen” tar vara på de väldiga reserver av prana som alstras genom andningsövningarna. De skall förhindra att prana skingras och hjälpa till att omvandla den till andlig energi. Läsaren får följande instruktioner:

Buklåset

Andas ut helt och hållet och dra magen uppåt och bakåt mot ryggraden. Detta tvingar prana upp i Sushumna nadi, så att Kundalinikraften kan resas.

Haklåset

Pressa hakan kraftigt mot bröstet medan du håller andan. Detta hindrar prana från att fly den övre kroppen. Se till att du öppnar Haklåset och lyfter huvudet innan du andas ut.

Rotlåset

Fortsätt hålla andan och spänn samtidigt först anus, sedan magmusklerna. Detta hindrar apana (pranas negativa motsvarighet) att försvinna från den nedre delen av kroppen och drar upp den så att den kan förenas med prana.

Bhastrika är den mest kraftfulla av alla övningar som syftar till att resa Kundalini. Den består av en serie kraftiga inandningar och utandningar, varefter man håller andan. Du avslutar båda näsborrarna (exempel på *mudras*) och utför Haklåset samt Rotlåset medan du håller andan. Sedan andas du ut enbart genom höger näsborre. Under denna övning värms kroppen upp och kyls sedan ned av svettningen. Därefter utför du Buklåset.

Skådande mot ögonbrynscentret och näsan är en av många **koncentrationsövningar**.

Koncentrationen förbättras och ögonmusklerna stärks om du riktar blicken mot punkten mellan ögonbrynen där det ”tredje ögat” sitter eller mot nästippen. I början räcker det med en minut, som småningom kan utökas till tio minuter. Att skåda mot pannan väcker Kundalini, medan skådandet av näsan påverkar det centrala nervsystemet. (Lidell, s 70-77).

Fokuseringen på det tredje ögat, *ajna*-chakrat, sägs väcka Kundalinikraften. I beskrivningen av hatha-yogan nämndes starka psykiska upplevelser och paranormala förmågor som frigörs då Kundalini strömmar genom *ajna* och människan blir upplyst.

B.S. Goel, en lärjunge till Sai Baba, berättar i sin bok *Third Eye and Kundalini* hur hans inre öga öppnade sig när han mediterade på en punkt mitt emellan ögonbrynen. Efter två dagars meditation kunde han se sin ”Gud” Sai Baba, och kort därefter upplevde han en kundalinistegring. Upplevelsen påbörjar en process som småningom leder till att det individuella medvetandet sammansmälter med det Absoluta. Det gamla medvetandet byggt på okunnighet måste bytas ut mot ett nytt byggt på sann kunskap, säger Goel i *Sökaren* nr 1, 1994, s 3. Artikeln baserar sig på en intervju med deltagare i *Kundaliniyoga* på Deva Center i Stockholm. Deltagarna lär sig att andas djupt och lugnt sittande i lotusställning med ryggen rak ”så att energin kan flöda fritt”. I de flesta övningar fästs uppmärksamheten vid det tredje ögat, men vid ”eldandningen” som är snabb och kraftig fokuseras medvetandet i naveltrakten (*Sökaren*, s 6-7). En blick på schemat på s 9 visar att magen är platsen för *manipura*-chakrat och elementet eld. *Bhastrika*, den effektivaste övningen för att väcka Kundalinikraften, började med kraftiga in- och utandningar. Fokuseringen på olika platser i kroppen bygger på föreställningen om *pranas* och en inre energikropp (s 9).

Bland de österländska meditationstekniker som nämnts finns förutom kroppsställningar, andnings- och koncentrationsövningar även upprepningen av olika **mantran**. Enligt *Boken om yoga* är mantran ”stavelser, ord eller meningar på sanskrit som för individen till ett högre medvetandetillstånd när de upprepas under meditationens gång. De är ljud eller energiformer som alltid har existerat i universum och varken kan skapas eller förstöras.” Boken nämner tre grundläggande typer av *mantran*: 1) Sagunamantran åkallar specifika gudomar eller aspekter

av det Absoluta. 2) Nirgunamantran är abstrakta och ger uttryck för att den som mediterar identifierar sig med det Absoluta. 3) Bijamantran eller kärnstavelser är olika aspekter av OM. Det bästa är att bli initierad i ett mantra av en guru, som präglar det med sin egen prana. Mantran kan upprepas högt eller tyst. De kan lämpligen koordineras med andningen eller användas tillsammans med ett **radband**, *mala*, i takt med att man räknar pärlorna.

OM är det ursprungliga mantrat, roten till alla ljud och bokstäver. SO-Ham upprepas varje gång vi andas in och ut. Det betyder "Jag är det", dvs att "jag" är ett med det Absoluta. (Lidell, s 98-99).

I vissa källor uppges OM vara ljudformen för brahman, i andra namnet på prana. I *Khando-gya-uphanisad* uppmanas människan att meditera över stavelsen OM för att nå en viss grad av mental stillhet (tranquillity), men också det högre syftet nämns:

He therefore who meditates on Om, meditates on the spirit in man as identical with the spirit in nature, or in the sun;/-/ Thus the pupil is led on step by step to what is the highest object of the Uphanisads, viz. the recognition of the self in man as identical with the Highest Self or Brahman. (Max Müller: *The Sacred Books of the East*, xxiv-xxv)

Transcendental meditation

TM är en enklare form för yoga som bygger på upprepningen av olika *mantran*. Också här är tekniken ett medel att avaktivera hjärnan och uppnå ett tillstånd av stillhet och rent medvetande, som ytterligare kan utvecklas till *Kosmiskt medvetande*, *Gudsmedvetande* och *Enhetsmedvetande*. En person som nått enhetsmedvetande är upplyst, vilket bl a innebär att människan blivit förenad med Gud och skilsmässan mellan individen och dennes värld upplöses (Rune Dahlén: *Myter om mantra*, s 43-44).

TM-lärarna genomgår flera initiationer med olika tilläggstekniker. Det viktigaste programmet är Siddhi-programmet som baserar sig på Patanjalis yogasutra. De som behärskar programmet har nått fulländning, vilket i praktiken innebär enhet med det gudomliga. Till meditationerna hör en del paranormala förmågor, bl a osynlighet, levitation, klärvoajanta fenomen i form av övermännisklig psykologisk och fysiologisk styrka, förmågan att tala med djur och känslan av att kunna göra vad som helst, finnas överallt och vara i allt som finns i naturen. En person som hoppat av TM berättar för Dahlén att både *chakran* och *kundalini* nämnts under en kurs han gått, men lite i förbifarten, som en kraft man kunde känna gå genom ryggraden under meditationen. (Dahlén: *Myter och mantra*, s 53-54).

Också inom TM finns beskrivningar av starka upplevelser:

"Jag satt och mediterade och hade verkligen en djup transcendering. Då var det som om väggarna i rummet upplöstes, och det blev i stället till det 'eviga rummet'. Jag blev överraskad men inte rädd. Så övergick mörkret till ljus, och jag befann mig mitt i ett vitt ljushav som utstrålade en helt ofattbar kärlek och lycka. Det kan inte beskrivas. Så förnam jag ett slags värme i mina fötter – samtidigt både en fysisk och andlig upplevelse. Värmen steg långsamt upp i mina ben och genom min kropp och exploderade i en obeskrivlig upplevelse av kärlek och lycka i mitt huvud. Det var som om jag inte alls fanns till, eller som om jag var ett med universum" (Tim Jensen m fl redaktörer: *Religionshistoria*, s 563).

Ljus- och enhetsupplevelsen med föregående mörker associerar till samadhi, satori och unio mystica.

Effekterna av TM är inte alltid enbart positiva. En avhoppare berättar om dödsångest, tvångstankar och ryckningar i hela kroppen, om röster och konstiga monsterliknande figurer. En annan blev inåtvänd, trött och aggressiv. När han låg och vilade efter Siddhi-programmet, kunde han ibland uppleva hur något försökte komma in i hans kropp. En tredje berättar om en person som fått en spontan ut-ur-kroppen-upplevelse och hade svårt att hitta tillbaka till sin kropp. Enligt hans lärare tydde detta på obalans i kroppen (Dahlén, s 215-220).

Liknande negativa rapporter kommer från människor som hoppat av andra yogakurser. En dansk kvinna med erfarenhet av kundalinikraften vid raja-yoga fick efterhand gå över till att meditera på mantrat ”Jag är Gud”. En dag när hon var ensam hemma hörde hon någon andas djupt och lugnt i närheten av henne. Det skulle hon vara glad för, sade hennes handledare, för nu höll hon på att öppna sig för *astralplanet*, dvs. den andliga verkligheten. Kvinnan utövade också healing, men lämnade allt efter den skrämmande upplevelsen (Aagaard, red: *Den Nye Dialog*, Nr 40, s 10).

Zen-meditation

Den inre energikroppen uppmärksammas också i zenmeditationen, som enligt Hans Hof baserar sig på a) rätt hållning och b) rätt andning. Enomiya Lassalle nämner lotusställning och koncentration av blicken på en bestämd punkt. Själens *inre öga* ska riktas på *kroppsmitten, under naveln (Meditation-en väg till gudsupplevelse, s 41)*. Karlfried von Dürckheim betonar vikten av att börja förnimma den *inre* kroppen och utveckla ett speciellt *inre* organ för varseblivning. Det kan man göra genom att lyssna till andningen, uppifrån och ner. I varje andetag överges det som finns i den övre kroppshalvan och överlämnas åt den jag-lösa grunden. Detta kretslopp i ”förvandlingens hjul” sker i varje meditation. Tyngdpunkten ska förskjutas längre ner, så att människan blir rotad i bäckenet. Tyngdpunkten upplevs då som ett kraftområde, *en kraft som bor i bäckenområdet*. Man känner hur den kraft som kommer upp i bäckenet *stiger uppåt*, framför allt i *ryggen*, och frigör den övre delen av kroppen så att den svävar i en pendlande jämvikt på sittpartiet. Man måste ständigt på nytt överge den gamla jag-inställningen och nå ner till det djup där ”det vanliga medvetandets ljus slocknar och ens väsen börjar lysa”. Dürckheim påpekar att andningsövningen kan varieras på olika sätt. Man kan t ex sjunga-tona stavelsen OM (jfr s 11). ”När tonen kommer ur den rätta mitten, får den en transcendent karaktär och man vet inte varifrån den kommer” (Dürckheim i Hof och Stinissen: *Meditation och mystik*, s 58-61, 77-79). Övningarna leder till en stark upplevelse av *satori*:

I ett slag förvandlas det, som man från det gamla jagets ståndpunkt upplevt som en skrämmande tomhet, till en obeskrivlig fullhet (Fülle), som genomtränger en med kraft, ljus och värme. Detta som man upplever som ”verklighetens fullhet när man går in i grunden, kommer sedan alltid att behärska andningen. Och man kan erfara denna ”verklighetens fullhet” på mycket olika plan. Det kan börja som beröringar av en mild fläkt, som man knappt förnimmer förrän den redan är förbi. Och det kan sluta som en överväldigande upplevelse av ”den stora Erfarenheten” – alla grader av genomlysning är möjliga, från ett ljus som bara lyser upp som en blix till en stämning som fyller hela andningsförloppet. (Hof och Stinissen, s 78)

Orden ”skrämmande tomhet” och ”kraft, ljus och värme” associerar till effekterna av kundalinistegringen som beskrevs på sidan 10. Också ”kraften i bäckenområdet pekar mot kundalinikraften, som i yogan väcks med samma tekniker: fokusering på eldchakrat under naveln och andningen.

- Det finns ett samband mellan teknikerna och *satori*.
- Teknikerna aktiverar en kraft som verkar vara kundalinikraften

Enligt William Johnston får området några tum under naveln stor uppmärksamhet i asiatisk filosofi. Det kallas *tanden* eller *kikai*, vilket betyder ”energins hav”. Johnston sätter likhets-tecken mellan japanskans *ki*, kinesiskans *chi* och sanskrits *prana*. De pekar alla mot ”en särskild kosmisk energi eller livskraft som genomströmmar hela universum, förbinder allting med vartannat och även genomtränger människans kropp, då den är frisk. Den som äger mycket *ki* kan utföra extraordinära bedrifter.” (*SE – med kärlekens öga*, s 233).

Johnston har också en förklaring till meditationsövningar som fokuserar på en punkt. ”One-pointedness” eller *ekagra* är en viktig teknik för att kontrollera medvetandet och få det helt stilla. Punkten kan vara nästippen, området mellan ögonbrynen eller nedre delen av buken. Det kan också vara ett ljud eller andningen. Följden blir att man upplever en enhet inuti, säger Johnston

- Det finns ett samband mellan enhetsupplevelserna och *ekagra*. (*SE - med kärlekens öga*, s 235).

Också vid zenmeditation förekommer en del mindre behagliga företeelser som påminner om de negativa effekterna av yoga och TM. Enomiya-Lassalle beskriver något som kallas för ”djävulsvärlden” eller *makyo*. Under meditationen kan man få se ”gestalter och ting” som ”i verkligheten inte existerar”: buddhor, vilda djur och liknande. Det kan vara ljusförnimmelser eller ljud så tydliga som om någon ropade på en. Zenmästaren förklarar upplevelserna med att bilder från det omedvetna kan tränga in i ett medvetande som håller på att tömmas (Enomiya-Lassalle i Hof-Stinissen s 125).

Sufism

De psykofysiska teknikerna används även inom islamsk mystik, i sufismen, vars mål och metoder också påminner om indisk mystik. Sufistens andliga utveckling är en vandring från klarhet till klarhet mot den fullkomliga upplysningen, *kashf* (= av-slöjning), ljuset och nåden från Gud som ska ge honom direkt *gnosis*, kunskap om Gud baserad på erfarenhet. Genom att tömma sitt eget medvetande, kan mystikern fyllas av Guds rena medvetande (*fana*), vilket innebär en ny medvetenhet om den skapade världens skenbara mångfald och underliggande enhet, *baqa*, (Alexander Knysh: *Islamic mysticism*, s. 310-314). Bland metoderna nämns *khalwa* och *dhikr*.

Khalwa innebär isolering på en enskild plats eller i en cell, där mystikern under tystnad skulle ägna sig åt askes, intensiv meditation och andliga övningar. *Khalwa* förekom redan på 700-talet. Det berättas att en sufist på 800-talet hade mött en syrisk eremit, som undervisat honom om ”the sweetness of seclusion, the invocation [of God’s name] (*dhikr*) and the intimate conversations with God in the privacy of one’s retreat”. En upphöjd sufist skall på 900-talet gett sina lärjungar följande råd: *Cleave to solitude, abolish your name from the [memory of the] people, and face the wall [of prayer] until you die!*” Cellerna var ofta mörka rum. För att förbereda sig för den mystiska erfarenheten skulle mystikerna ”stänga sina yttre sinnen och öppna de inre”. Den fysiska retreaten skulle leda till andlig avskildhet. Enligt sufisten Ibn Arabi är *khalwa* ”the absolute existential emptiness (*khala*) of the perfect mystic, which is ”filled” with divine presence.

Dhikr är en speciell bönemethod, som kan praktiseras i ensamhet eller kollektivt, tyst eller högt. Kollektivt åtföljs bönen ofta av olika ritualer och rörelser och ibland även extatisk dans. I några brödraskap föreskrivs vissa kroppsställningar och en speciell andningsrytm. Utövarna förväntas leva ett asketiskt liv. Vid individuell *dhikr* uppmanas bedjaren att avskärma sig från omgivningen och visualisera bilden av sin sufimästare för sitt inre öga. I sufiskrifter specificeras olika kroppsställningar och hur händerna skulle hållas. "Böneformlerna" varierar. I allmänhet inleds de med Koranens bekännelse: det finns ingen Gud utom Allah. Enligt en metod skall recitationen utgå från den västra sidan av bröstet "platsen för hjärtats lampa och centrum för andligt ljus", där också *Hridaya-chakrat* sitter (s 9). Formeln skall därefter "flyttas" i en cirkel från den nedre delen av bröstet och uppåt till den ursprungliga positionen. (Jfr "förvandlingens hjul" i zenmeditationen s 13.).

En annan vanlig böneformel är upprepningen av "Allah" eller "något annat av Guds vackra namn". Invokationen åtföljs av två rörelser: a) Hakan slås mot bröstet b) Formeln artikuleras i två stavelser, a-llah, samtidigt som man böjer huvudet ner mot naveln och upp igen i takt med bönerytmen. Bönen består för det mesta av tre faser:

1. "*Tungans dhikr*". Bönen börjar på tungan, men bedjaren försöker "plantera den Ena (Gud) som omnämns i hjärtat". När detta har skett med hjälp av sufimästarens noggranna instruktioner, fortsätter bönen spontant av sig själv.
2. "*Hjärtats dhikr*". Bönen har lämnat tungan och tagits över av hjärtat. Bedjaren kan känna en smärta i sitt fysiska hjärta, när bönen integreras med hjärtats slag och nu pulserar utan verbala och mentala uttryck. Mystikern upplever Guds närvaro i hjärtat och glömmer den yttre världen
3. "*Det inre hjärtats dhikr*". Bedjaren har nått ett tillstånd av "direkt vision av Gud", "gudomlig enhet", "förening av människans själv med den Gudomliga Essensen", "andlig fullkomning". All dualitet försvinner. Sufistens personlighet upplöses i den allomfattande gudomliga enhet som inte tillåter någon dualitet

Upplevelsen åtföljs av en del audio-visuella fenomen som surrandet av bin och ljus som ibland flamar till som blixtar, ibland blir kvar en längre tid. Ljusen är typiska för "det inre hjärtats bön". En mystiker nämner både ljus och eld: "the fire of *dhikr* does not go out, and its lights do not fail... You see some lights going up and others coming down; the fire around you is bright, very hot, and it burns." Ljusen anses vara "gudomliga illuminationer". *Dhikr* är en port till de gudomliga mysterierna. Senare verk fäster större uppmärksamhet vid de tekniska aspekterna som röst, andningskontroll och kroppsställningar. (Knysch, s 314-322).

Också i sufismen finns en medvetenhet om en inre kropp. Bönen skall cirkulera i kroppen på ett sätt som liknar den cykliska rörelsen i kapitlet om zenmeditation s 13. Den utgår från ett centrum för andligt ljus som finns där *Hridaya-chakrat* sitter (s 9) och skall placeras i "hjärtat" ungefär vid *Anahatha-chakrat*, andningens och luftens chakra. Rörelsen med hakan mot bröstet är en parallell till Haklåset i yogan (s 10). Upprepningen av namnet Allah kan jämföras med användningen av OM och So-ham som mantran (s 12). *Det inre hjärtats dhikr* med de audio-visuella fenomenen påminner om *samadhi*.

Efter att ha jämfört olika österländska meditationstekniker kan man konstatera följande:

- **De österländska teknikerna är påfallande lika och har sina rötter i yogan.**
- **Det finns ett samband mellan tekniker och upplevelser.**

Jesusbönen eller Hjärtats bön

Jesusbönen intar en central plats inom *hesykasmen*, östkyrkans kontemplativa bönetradition, som upplevt en renässans också i den västerländska kyrkan i och med det växande intresset för mystik. Ordet *hesykasm* kommer från "hesychia" som betyder ro, vila. Wilfrid Stinissen använder bönen som ett typexempel på kristen djupmeditation. Mycket i bönen kan tillämpas på andra former av kontemplation. Enligt Stinissen är det ökenfäderna i Egypten som banat väg för Jesusbönen genom de korta böner som de avfytrade som skott mot Guds hjärta: "Kyrie eleison – Herre, förbarma sig" eller "Gud, kom till min räddning; Herre skynda till min frälsning. Clemens av Alexandria (död före 216) menade att Gud är universums hjärta och att människans hjärta är samstämt med Guds hjärta. Den som lever i sitt hjärta lever i Gud och i världens hjärta. Därför måste människan komma fram till "det djupa hjärtat", upptäcka "hjärtats dolda människa". Här är Jesusbönen "en bormaskin". "Jesu namn är som en pil som genomborrar hjärtat och där befriar det gudomliga livet. I djupet av sitt hjärta återfinns människan paradiset där hon är försonad med Gud, med sig själv och med sina bröder" (Stinissen: *Kristen djupmeditation*, s 112-118).

En av de första hesykasterna var Diadochos, biskop av Photike på 400-talet, som talade om hjärtats rening och upprepningen av invokationen "Herre Jesus", men bönemetoden utvecklades långt senare i klostren på berget Athos. Två representanter för rörelsen är Simeon den Nye Teologen (949-1022), och Gregorios Palamas (1296-1359). Simeon är känd för sina visioner av gudomligt ljus., som han menade var "the uncreated glory of the Deity, the very presence of God himself." (Mircea Eliade, ed., *The Encyclopedia of Religion*, vol.6:567).

Allt sedan medeltiden har bönen reciterats med hjälp av ett radband, som munken får då han avlägger sitt löfte. Staretsen, en äldre munk, spelar en stor roll i bönetraditionen, speciellt när man går in för den "psykofysiska tekniken" som Stinissen uttrycker det (s 113). Hesykasterna använder sig nämligen av både kroppen och andningen. Simeon ger följande anvisning för kroppshållningen:

"Sätt dig ned, tyst och i ensamhet. Böj ditt huvud, slut ögonen, andas sakta och blicka med din föreställningskraft in i ditt hjärta och led ditt förnuft, dvs dina tankar, från huvudet ned i hjärtat. Vid varje andetag andedrag skall du säga: Herre Jesus Kristus, förbarma dig över mig! Du skall uttala orden sakta och tyst, med läpparna eller enbart i anden."

Den bedjande uppmanas att jaga bort alla andra tankar och oavlåtligt upprepa orden: "Herre Jesus Kristus, förbarma dig över mig!" Efter en tid "skall ingången till hjärtat utan tvivel öppnas." (Stinissen, s 119)

Mircea Eliade har en något utförligare beskrivning av instruktionerna:

"Then seat yourself in a quiet cell, apart in a corner, and apply yourself to doing as I shall say: close the door, raise your mind above any vain or transitory object. Then, pressing your beard against your chest, direct the eye of the body and with all your mind upon the center of your belly – that is, upon your navel – compress the inspiration of air passing through the nose so that you do not breathe easily, and mentally examine the interior of your entrails in search of the place of the heart, where all the powers of the soul delight to linger. In the beginning, you will find darkness and stubborn opacity, but if you preserve, if you practice this exercise day and night, you will find – O wonder! – a boundless felicity." (Eliade: *Yoga: Immortality and Freedom*, s 65)

Jesusbönen bes i stillhet och ensamhet. Hakan skall pressas mot bröstet, ögonen slutas eller fixeras på naveln, medan tankarna och det inre ögat skall leta efter platsen för hjärtat där alla själskrafterna finns. Munkarna uppmanas att hålla andan en stund eller blockera inandningen via näsan (jfr Bhastrika s 10-11).

Även Nicodemus Hagiorite ber munkarna att hålla andan ”*until the inner word has once spoken the prayer, and then breathe as the divine Fathers have taught*”. På pausen uppstår smärtor i hjärtat (jfr *Hjärtats dhikr* s 15), som inte får tillräckligt med luft, förklarar Nicodemus, vilket i sin tur hjälper sinnet/själén (the mind) att samla sig och återvända mot hjärtat (Eliade, s 64)

Wilfrid Stinissen rekommenderar lotusställning eller diamantställning där man sitter på vader och hälar som lämpliga vid djupmeditation. Kompressionen av låren gör att blodet strömmar långsammare, vilket påverkar andningen och hjärtslagen så att tempot avtar. Kroppens aktivitet reduceras till ett minimum, vilket frigör energi som samlas i hjärnan och ökar klarseendet (s 55-56). Ryggraden bör vara rak och ögonen fixeras på en punkt, ifall man mediterar med öppna eller halvöppna ögon. Också Stinissen talar om hjärtat och naveln. Den mediterande uppmanas att först söka sin tyngdpunkt i naveltrakten och sedan gå till medelpunkten i hjärtat. Källan måste kunna strömma fritt och den ligger i bukområdet.

Andningen skall få komma och gå, uppifrån ner och nerifrån upp, i kraftiga vågor genom ryggen från hjässan till svanskotorna. Man deltar i den stora Andningen som genomandas hela universum. Man kan få känna hur en ström far genom ryggen nerifrån upp, en ny kraft som rätar ut ryggraden. (Stinissen, s 152-154, 173-175)

I Jesusbönen kombineras andningen med orden: Herre Jesus förbarma dig över mig. Stinissen nämner att Jesu namn borrar upp den djupa källan av levande vatten som är Jesu Ande. Också andra namn på Gud kan användas. I en liten meditationsövning används ”Abba” eller sammansättningen ”Abba-Fader”, som kan uttalas i takt med andningen, Abba under inandningen och Fader under utandningen. Erwin Bischofberger har sekvensen ”Jah-ve – Jag är” (*Guds födelse i människan*, s 86). Bischofberger är även öppen för att använda OM (artikulerat AOM), hinduernas högsta mantra, urordet, som han förknippar med Ordet i Johannesprologen. ”Ordet” kan förstås som ljud, vibration och energi, ”den första rörelse av energi som uppstod i det oändliga Intet och den vibration som kommer att vara den sista att upplösas när *skapelsecykeln* har kommit till sitt slut.” Och det är uttryckt i ”den heliga stavelsen AOM.” Bischofberger hänvisar också till Uppenbarelseboken, där Kristus sägs vara A och O. Även Stinissen tangerar urmantrat. I en fotnot till ”den psykofysiska tekniken” nämner han att det i zen finns en genväg till önskat resultat: att tona på bokstaven m, först kort och småningom längre. Tonandet skapar en djup vila och förlänger utandningen (s 177).

I boken *Den heliga närvaron* beskriver benediktinermunken Henri Le Saux Jesusbönen eller ”Namnets bön”. Han påpekar att ”platsen” där bönen viskas antyder hur djupt medveten bedjaren är om den gudomliga närvaron. Bönen uttalas först med läpparna, så i sinnet och sist i hjärtat. Vid det tredje steget har bönen slagit rot i väsendets själva centrum. Sinnet är helt stilla. Allt har smält samman till en enda längtan att få skåda Herrens härlighet och uppgå i den. Det är lättare att ”placera Namnet i hjärtat” om det uttalas i takt med andningsrytmen. Då uppgår hela ens varelse i bönen – ”och genom kroppen också i hela universum, av vilket kroppen är en del.” Orden ”Herre Jesus (Kristus)” kan uttalas vid inandningen och ”förbarma dig över mig” vid utandningen. En annan variant är att dela upp bönen i fyra steg och låta in- och utandningarna växla mellan Herre – Jesus – förbarma dig – över mig tills Jesusbönen småningom blir lika naturlig som andningen.

Le Saux nämner också mantrat OM eller AUM, i vilket han ser skuggan av treenighetens mysterium. Det är nämligen format av tre element: A och U som förenas till diftongen O plus M – tre bokstäver och ett ljud, ”m”.

Jesusbönen eller ”Hjärtats bön” är nästan identisk med ”Hjärtats bön” eller *dhikr* i sufismen. De tre stegen, läpparna, sinnet, hjärtat, hakan som pressas mot bröstet, smärtan i bröstet, fokuseringen på naveln, isoleringen, mörker och ljus, uppreningen av gudsnamnen. Inslagen känns också igen från avsnitten om yoga och zenmeditation. Kraften som rör sig uppåt och rätar ut ryggraden associerar till kundalini.

Henri Le Saux, som levt en stor del av sitt liv i Indien, jämför Jesusbönen med Namnets bön i Indien:

”Det finns ingen känd teknik som kan leda själen till den innersta helgedomen. Och det finns ingen genväg till toppen av berget Horeb – som ändå oemotståndligt drar till sig var och en som har hörsammat Andens kallelse (jfr 1 Kon 19:8). Men det finns en övning vars välsignelsebringande verkan har varit känd i århundraden, både i indisk tradition och i östkyrkan. /-./ I Indien kallas den för namajapa, Namnets bön. Den består i att man oupphörligt upprepar Herrens namn, antingen för sig eller infogat i en längre lovprisning, t ex ’Rama, Rama’ – ’Hare Krishna’ - ’Nama Shivaya’.”

Bedjaren räknar ofta sina *mantras* på ett *radband*. En del kan viska namnet en hel dag oberoende av vad de sysselsätter sig med. Helst skall det vara en guru som lär ut Namnets bön eller ger den bedjande hans mantra. *Namajapa* är den effektivaste av alla mantran och böner eftersom Gudsnamnet i sig självt tros innesluta hela det gudomliga mysteriet. Det samlar och fördjupar sinnet och leder själen mot dess centrum och ursprung, den enastående Källan. Namnets kraft är den helige Andes kraft i oss, menar Saux, för det är bara i Anden som vi kan uttala Jesu namn (s 77). Gurun kan jämföras med staretsen i östkyrkan. *”Beträffande skolans metoder för koncentration och andningskontroll saknar de inte likheter med hinduistisk yoga”*, skriver Saux (s 93).

Också talet om ”platsen” för bönen associerar till yogans osynliga energikropp med olika lotusliknande chakran. I den indiska traditionen finns detaljerade anvisningar om platsen där mantrat skall placeras - så även i den östkyrkliga. Mircea Eliade nämner att den hesykastiska traditionen enligt vissa författare räknar med fyra centra för koncentration och bön: 1) mellan ögonbrynen 2) vid strupen 3) i den övre och mellersta trakten av bröstkorgen 4) nära den övre delen av hjärtat, något nedanför det vänstra bröstet, enligt de grekiska fäderna (jfr *chakran* s 9).

Efter att ha jämfört hesykasmen med yoga konkluderar Eliade : *”the two techniques are phenomenologically similar enough to raise the question of possible influence of Indian mystical physiology on Hesychasm.”* (s 65)

Liknande slutsatser dras av Alexander Knysh på tal om sufismens *dhikr* i boken *Islamic Mysticism*:

As an ejaculatory litany tirelessly repeated by the pious practitioner, dhikr exhibits many parallels with the “Jesus Prayer” of Eastern Christians of Sinai and Mount Athos in Greece. It also resembles the japa-yoga of India and the Japanese nembutsu although there is no historical evidence to prove their common origin. (s 318.).

- **Kristen djupmeditation är lik yoga och österländsk meditation.**

Meditationsteknikerna beskrivs i Bhagavad-gita, en indisk lärodikt på sanskrit från ca 200-talet f Kr:

”Den, som kan dra undan sina sinnen från sinnesobjekten, såsom sköldpaddan drar in sina lemmar under skalet, är sannerligen fylld av kunskap.”(s 157)

”Man måste hålla kropp, nacke och huvud i en rak linje och stadigt stirra på nästippen. Sålunda skall man, med ett ostört, kuvat sinne, fri från fruktan och helt fri från könsdrift, meditera på Mig i hjärtat och göra Mig till livets yttersta mål.” (s 325)

”Yoga innebär ett lösgörande från alla sinnesengagemang. Genom att stänga sinnesportarna och genom att koncentrera det inre sinnet på hjärtat och föra livsluften till hjässan, etablerar man sig i yoga.” (s 424)

”Om man, när man behärskar denna yoga-metod, lämnar kroppen samtidigt som man vibrerar stavelsen OM, den suveräna bokstavskombinationen, och tänker på Gudomens Högsta Personlighet, uppnår man med största säkerhet de andliga planeterna.” (s 424-425)

Bhagavad-gita: ”Även om du anses vara den syndfullaste av alla syndare, kommer du att kunna fara tvärs över lidandets hav, om du befinner dig i den transcendentala kunskapens båt.” (s 270).

Efter att ha jämfört olika sätt att nå det gudomliga inom österländsk och kristen mystik kan vi konstatera följande:

Vägen till Gud i den kristna mystiken med askes och meditation påminner om de österländska befrielsevägarna. Liksom hindun och buddhisten strävar den kristne uppåt mot målet genom egna ansträngningar som om Gud inte fullbordat verket genom att sända sin Son och utgjuta sin helige Ande, den personlige Hjälparen. Jesus nämns inte. Rättfärdiggörelse genom tro nämns inte. Metoderna och teknikerna beskrivs utförligt i Bhagavad-gita, men inte i Bibeln. Där riktas bönerna till Fadern i himmelen. Där ges frälsningen av nåd genom tro tack vare Guds Lamm som borttagit världens synd, Jesus Kristus, Guds väg till evig gemenskap med Honom själv. Där utdelas karismatiska gåvor av nåd genom tro.

Mystikens väg till Gud finns inte i klassisk kristendom, men väl i österländsk mystik och nyandliga rörelser.

Den psykofysiska tekniken är identisk med de österländska, nämligen en kombination av

- kroppsställning: rak rygg, lotus- eller diamantställning
- andningskontroll
- ekagra = koncentration på en punkt, eller strategiska energicentra: naveltrakten och hjärtat
- upprepning av mantran, speciellt gudsnamn
- ev. radband.

Det finns ett samband mellan den psykofysiska tekniken och den mystiska upplevelsen som i österländsk mystik beskrivs i positiva termer av ljus, vällust och fullkomlig enhet utan distinktion, men också i negativa som tomhet och intighet.

I de följande kapitlen ska vi jämföra de österländska upplevelserna med motsvarande beskrivningar och tolkningar i den kristna traditionen för att se om upplevelsen kan ha påverkat teologin i riktning mot nykristendom.

C) Upplevelsen i kristen mystik

Den kristna mystiska traditionen är rik på beskrivningar av olika upplevelser. Det finns mystiker både i östkyrkan och i västkyrkan. Jag låter ordet gå till mystikerna själva:

En medeltida rysk pilgrim: *"Hela den yttre världen framstod för mig i hänförande gestalt, och allt manade till kärlek och tacksamhet till Gud.. Människor, träd, blommor och djur, allt var liksom besläktat med mig, och i allt mötte jag bilden av Jesu Kristi namn (Wilfrid Stinissen: Kristen djupmeditation, s 122.)*

Simeon den Nye Teologen (949-1022): *"One evening when he was praying and saying in spirit, 'God have mercy on me a sinner,' a divine light suddenly shone on him from above and filled the room. The young man no longer knew whether he was in the house or under the roof, for on all sides he saw nothing but light: he was not even aware of being on earth... He was one with this divine light and it seemed to him that he himself had become light and left the world altogether. He was filled with tears and unspeakable joy". (William Johnston: Mystical Theology, s 80.)*

I en annan beskrivning talar Simeon om en inre eld:

"Among those in whom this fire is burning the fire arises with a great flame and reaches up to heaven, not allowing the one who is embraced any pause or repose. And this is not in an unconscious manner... but possesses full feeling and knowledge and having in the beginning an unsupportable suffering, for the soul is endowed with feeling and reason." (Johnston, s 78)

Upplevelser av ljus och enhet är vanliga även i den västliga kyrkan:

Bernhard av Claisvaux (1090-1153): *När en kärleksrörelse av det här slaget erfars så att den intellektuella själen är berusad med kärlek och glömmar sig själv, blir nästan som ett tomt kärl för sig själv, då marscherar den rätt in i Gud, och, fasthäftande vid honom, blir den till en ande med honom. Att dras på detta sätt är att gudomliggöras. Det är som en liten droppe vatten som blandas i vin och förefaller att förlora sig själv totalt medan den antar vinets smak och färg. (Geels, s 95).*

Mäster Eckhart (*ca 1260): *Då erfar jag ett ryck, som skall föra mig över alla änglar. --ty i detta genombrott erfar jag att jag och Gud är ett. Där är jag vad jag var, då varken avtager eller tilltager jag, ty jag är då en orörlig orsak, som sätter i rörelse alla ting. — Du skall älska honom [Gud] som han är en icke-gud, en icke-ande, en icke-person... som han är ett rent och klart Ett, avsondrat från all tvåhet. (Geels, s 205.) Men när han är fullständig enhet, utan föreställningar eller egenskaper, då är han varken Fader Son eller den helige Ande i denna bemärkelse och är dock något som varken är det ena eller det andra. (Geels, 192).*

Johannes Tauler (ca 1300-1361): *I denna [gudomliga avgrund] sjunker den förklarade och renade anden in i en tystnad och en ofattbar och utsägbar förening. I detta nedsänkande förlorar man allt som är likt och olik, och i denna avgrund förlorar anden sig själv och vet inte längre något om Gud /--/, ty den har ju sjunkit ner i Guds enhet och har förlorat varje förmåga till urskillning. (Geels, s 217).*

Jan van Ruusbroec (1293-1381): *I det mörkrets avgrund där den älskade anden har dött för sig själv, där börjar Guds uppenbarelse och det eviga livet. Ty i detta mörker lyser och föds ett ofattbart ljus som är Guds Son, i vilken man skådar evigt liv. Och i detta ljus blir man se-*

ende... Och i den enkla nakenhet som omfattar alla ting känner och upptäcker människan att hon inte är något annat än samma ljus med vilket hon ser. (Geels s 232)

Johannes av Korset (1542-1591): [the soul] is at once illumined and transformed in God, and God communicates to it his supernatural Being in such wise that it appears to be God Himself... Then the spirit is transported high above all the faculties into a void of immense solitude.. It is the mysterious darkness wherein is concealed the limitless Good. To such an extent are we admitted and absorbed into something that is one, simple, divine, and illimitable, that we seem no longer distinguishable from it. I speak not of the reality but of the appearance of the impression that is felt. In this unity, the feeling of multiplicity disappears. (Nelson Pike: Mystic Union. USA, 1992. s 37-38).

Mystikernas uttryckssätt varierar, men upplevelserna är likartade:

Människor, träd...allt var liksom besläktat med mig”, ”He was one with this divine light...he himself had become light”, en ”droppe vatten som blandas i vin och förefaller att förlora sig själv totalt”, ”antar vinets smak”, ”jag och Gud är ett”, ”avsöndrat från all tvåhet”, ”sjunkit ner i Guds enhet” och ”förlorat varje förmåga till urskillning”, ”människan... samma ljus med vilket hon ser”, ”absorbed into something that is one, simple, divine, and illimitable...no longer distinguishable from it”, ”the feeling of multiplicity disappears.”

- **De kristna mystikernas beskrivningar pekar på samma faktum: I den omvälvande upplevelsen av ljus och enhet försvinner distinktionen mellan mystikern och det gudomliga.**
- **Erfarenheten är m.a.o. monistisk-panteistisk som i österländsk mystik.**

Den vetenskapliga benämningen på det här tillståndet av enhet utan separation är *Pure Consciousness Event* (PCE) och beskrivs som ”a wakeful contentless consciousness”, ett vaket eller rent medvetande utan innehåll som når bortom alla distinktioner och gränser (Robert K. C. Forman, *The Innate Capacity*, s 234).

På 60-talet konstaterade forskare att liknande erfarenheter kunde framkallas på konstgjord väg genom droger.

En av de utförligaste beskrivningarna står karmelitnunnan Teresa Avila för i boken *Den inre borgen*. Hennes andliga upplevelser tar sig rent **fysiska uttryck** och åtföljs av **paranormala fenomen**. Under Teresas resa mot den inre borgens innersta boning varvas ljusupplevelser med mera dramatiska erfarenheter. I den fjärde boningen, i vilans bön, känner hon sig starkt *dragen inåt* som av en magnet i själens centrum. På den här nivån upptäcker man för första gången sitt ”*sanna jag*”, ”*väsendets kärna*” som man har *gemensamt med andra människor*, säger Teresa. I den sjätte boningen blir de yttre sinnena gripna och som förklarade, man blir ”som blind och döv för världen.” Det är omöjligt att göra motstånd, det är som om *själen drar sig undan ur kroppen*. Ibland får hon *svårt att andas*, ibland blir händerna och hela kroppen så *kalla* att hon inte vet om hon lever. (Hof-Stinissen, 237-240) Upplevelsen kan kännas som en stöt, som om hon träffades av en *brinnande pil* i själens innersta djup. *Smärtan* ökar till den grad att hon vill skrika högt. Kroppen kan vara alldeles ”sönderbråkad”. Vid ett tillfälle varade det hela bara en timme, men lämnade henne ”liksom sönderhackad i småbitar. Sanningen är att hon denna gång helt *förlorade medvetandet*, så häftigt kom anfallet”, skriver Teresa. Pulsen blir svag, den naturliga kroppsvärmen avtar, medan den ”*inre glöden* bränner så starkt att om den bara ökades en smula så skulle Gud uppfylla alla själens begär.” Efteråt är hon svag i flera dagar (Avila, s 155-158).

I det "andliga äktenskapet" uppenbarar Herren sig *i själens medelpunkt*, i en intellektuell vision, och *"anden i denna själ, blir ett med Gud."* Själen förblir nu *"alltid förenad med sin Gud i själva sin medelpunkt."* En förutsättning är att människan *tömmer* sig på allt som är skapat. Men inte ens efter det andliga äktenskapets stora nåd kan själen vara säker om sin frälsning. Säkerheten varar *"så länge det gudomliga Majestätet håller henne i sin hand och hon inte förtörnar honom."* Hon *"vandrar i ännu större fruktan än förut"...*och *"aktar sig för att i minsta mån misshaga Gud."* Ibland berövar Gud henne hälsa och krafter så att hon inte kan fullgöra sina späkningar.(Avila, s 166-168).

"Jag tyckte att mitt huvud var fullt av en massa mäktiga floder och dessutom av vattenfall som störtade ner, av en mängd fåglar som sjöng och visslade, och detta hörde jag inte i öronen utan överst i huvudet, där man säger att det högsta i själen finns." (s 52).

Mycket hos Teresa känns igen från tidigare beskrivningar, både österländska och västerländska, t ex ljuset och värmen. Teresa nämner en stöt som av en brinnande pil och ömsom kyla och ömsom inre glöd. Också Simeon den Nye teologen talade om en inre eld som flammade upp. Uttrycken tyder på *kundalinikraften*. När *kundalini* stiger uppåt, blir de kroppsdelar den passerat kalla. Också ljuden i huvudet pekar mot yogan. Liksom det inre ljuset uppträder fenomenen strax innan *samadhi*, skriver Arthur Koestler i *The Lotus and the Robot*, s 99, och påpekar att ljusen påminner om *"the white light reported by Christian mystics – a dazzling, almost blinding radiance which blots out everything else."* Koestler kan tänka sig en fysiologisk förklaring. Han hade själv upplevt ett liknande ljus stax innan han förlorade medvetandet när han sövdes ned med eter inför en operation.

Ljuden är förmodligen identiska med *"sfärernas musik"* som nämndes i kapitlet om hatha-yoga (s 10). Jämför också med de audio-visuella fenomenen i kapitlet om sufism s 15. Förmågan att *"höra sfärernas musik"* fanns bland de paranormala förmågor som frigjordes vid *samadhi*. I boken *Immortality and yoga* har Mircea Eliade en detaljerad beskrivning av de inre ljuden, som uppkommer i samband med yogans *siddhasana*-ställning:

At first, the sounds perceived are violent (like those of the ocean, thunder, waterfalls), then they acquire a musical structure (of mardala, of bell and horn), and finally the hearing becomes refined (sounds of the vina, the flute, the bee)."s 132.

Fenomenen uppträder även vid zenmeditation. Zenmästaren Hakuins beskriver en av sina erfarenheter i William Johnstons bok *Mystical Theology*, s 140:

My ears were filled with ringing as of rushing waters of a swift river in a deep canyon. My organs felt weak and my whole body trembled with apprehensions and fears. My spirit was distressed and weary, and whether sleeping or waking I used continually to see all sorts of imaginary things...Both sides of my body were continually bathed in sweat, and my eyes were perpetually filled with tears.

Johnston kallar fenomenet för *"Zen-sickness"* och säger (s 146) att Teresa av Avila uppenbarligen beskrev detta. Johnston behandlar även kristna mystikers upplevelser av ljus och energi och anknyter till kundalinkraften, som han kallar *"divine energy"* i motsats till den *"kosmiska energin":ki, chi, prana*. Han menar att kundaliniupplevelser inte är ovanliga, utan förekommer i tibetansk buddism, kinesisk taoism, hos amerikanska indianer och - inom katolska kyrkan:

Of special importance for the renewal of mystical theology is the experience of a devout Catholic. Philip St.Romain spent many hours in silent prayer before the Eucharist entering into

deep, Christian contemplation. And then strange and unsettling things began to happen in his body and psyche. In vain he looked for help until finally, discovering literature about kundalini, he began to understand what was happening in his life. Only now did he understand the psychological dimension of his contemplative experience. his autobiographical book attempting to integrate kundalini into Christian spirituality is a fine example at the level of mystical experience. (s 144-145). Jämför inledningen s 1-2.

De paranormala fenomen eller *siddhis* som förekommer både i österländsk och kristen mystik tyder också på gemensamma tekniker. I *Pilgrimsresan* inåt nämndes en del kännetecken på det kontemplativa livet: visioner, auditioner, extaser, klärvoajans, förmågan att gå ut ur sin kropp. Johnston berättar att Teresa ibland leviterade så att hennes medsyster var tvungna att trycka ned henne. Hon hade också ut-ur-kroppen-upplevelser under sina extaser. Samma förågor nämns i samband med yoga och TM (s 6 och 12) och hör ihop med kontroll av andningen, som visat sig vara den centrala tekniken i all mystik. Andningskontroll sades vara ockultismens huvudnyckel till människans dolda krafter. (Jfr s.5).

I all mystik finns beskrivningar på en djävulsvärld, som i zenbuddistisk litteratur kallas *makyo*. Den mediterande kan få se "gestalter och ting" som "i verkligheten inte existerar": buddor, vilda djur, ljusförnimmelser eller ljud som om någon ropade på en (Enomiya-Lassalle i Hof och Stinissen, s 125.). Liksom många andra kristna mystiker har också Teresa upplevelser som påminner om *makyo*, djävulsvärlden. Hon kämpar mot djävulen och olika andar och ger anvisningar för hur de kan prövas och bekämpas (s 138-144) I början av sin inre resa ser hon kräldjur, vilddjur och demoner som väsnas (s 31-37).

- **De paranormala fenomenen är de samma som i österländsk mystik.**

D) Tolknigen och dess konsekvenser

Både mystikforskare och moderna mystiker verkar betrakta enhetsupplevelserna inom olika religioner som parallella och t.o.m. identiska företeelser, trots tidigare forskares försök att lösa problemet genom olika distinktioner: teistisk Gudsmystik i motsats till monistisk/panteistisk naturmystik, personlighets- och oändlighetsmystik, extrovert och introvert, aktiv och passiv, spontan eller odlad mystik, s.k. övningsmystik. Biskop Nathan Söderblom betecknade på sin tid (1866-1931) den kristna gudsupplevelsen som teistisk personlighetsmystik i motsats till monistisk/panteistisk naturmystik, oändlighetsmystik och övningsmystik. Mystikernas beskrivningar av sina gudsmöten visar att dessa distinktioner inte är självklara. Söderblom inrymde att det fanns olika blandformer. På hans tid skilde man ännu inte mellan upplevelse och tolkning. Den fenomenologiska beskrivningen är monistisk-panteistisk, medan tolkningen är kristologisk. Pilgrimen ser Jesus i allt. Det är Gud man möter. Men "Gud" är en operonlig enhet, mera lik brahman än Jesu Fader. Längst går Mäster Eckhart, som talar om en icke-gud, ett icke-vara som varken är Fader, Son eller den helige Ande. Det är GUD bortom Gud. Eckhart representerar skaran av apofatiska mystiker vilkas upplevelser påminner om Nirvana, tomheten. Johannes av Korset verkar vara medveten om att hans beskrivning inte passar in i den klassiskt kristna referensramen. Efter att ha talat om absorption i det ena, påpekar han nästan lite ursäktande att han inte talar om verkligheten, bara ett skenbart intryck av den.

Hos äldre kristna mystiker finns en kluvenhet, eftersom den mystiska erfarenheten av enhet utan separation inte passar in i den bibliska referensramen, där Skaparen står över sin skapelse, inklusive människan. Upplevelsen påverkar teologin. Förhållandet mellan Gud och mänskliga förändras. Wilfrid Stinissen påpekar att "de flesta mystiker" upptäckt den allra djupaste

väsensgrunden, själens djupa kärna som är bärare av ”nåden” (den helige Ande) genom egna erfarenheter, t.ex. Eckhart, Johannes av Korset och Teresa av Avila (*Kristen djupmeditation*, s 68-69). Även Tomas av Aquino nämns. Författaren säger att människan enligt den gamla teologin fick ”den heliggörande nåden” i dopet, men att redan Aquino förklarar att Gud var lika närvarande i en odöpt som i en döpt (*Kristen djupmeditation*, s 42). Mänskligheten har gudomliggjorts i och med Jesu inkarnation. Östkyrkans ”oskapade energier” (Simeon den Nye teologen) eller det högsta i själen hos Teresa är i själva verket den inneboende Guden som vi skall etablera kontakt med genom askes och meditation. Därmed mister Jesus Kristus sin nyckelroll som Frälsare. Människan har en egen chakra-trappstege upp till Gud. Och den har mystiker över hela världen upptäckt.

I takt med att kunskapen om främmande religioner ökat och Bibelns trovärdighet underminerats har inställningen hos flera kristna mystiker förändrats ännu mer i riktning mot perennialism (jfr s 5), vilket är förståeligt. De kan inte förneka sin monistiska erfarenhet och de vet att mystiker i andra kulturer haft liknande upplevelser. Deras egna upplevelser går inte ihop med det bibliska budskapet om människans inneboende synd och behovet av omvändelse och pånyttfödelse genom ett *mottagande* av den helige Ande. Gudagnistan finns ju redan i varje människa. Därför blir förhållandet till Bibeln allt friare, läsningen selektiv och tolkningen allegorisk. Det sägs vara den andliga läsningen och den är mycket lik olika esoterikers förståelse av Bibeln, t ex madam Blavatskys och Rudolf Steiners. Den förra är teosofins moder, den senare antroposofins fader. Båda kände till chakras och indisk meditation. Den bokstavliga tolkningen framställs som primitiv, för ”bokstaven dödar och Anden ger liv”. Redan Origenes använde de här orden av Paulus (2 Kor.3: 6) i sin polemik med judarna, men då helt korrekt, för av sammanhanget framgår att Paulus inte talar om bokstavlig tolkning, utan om *lagens* bokstav i motsats till evangelium. Förespråkare för den djupare ”andliga läsningen” skiljer inte mellan typologisk och allegorisk tolkning. Jesu och apostlarnas tolkning var i första hand bokstavlig och typologisk. Det fanns förebilder (typer) till nytestamentliga personer och händelser i GT.

- **Den mystiska upplevelsen leder till en teologisk förskjutning i riktning mot monism och panteism, hinduismens icke-tvåhets-filosofi, (*advaita-vedanta*). Förskjutningen påverkar förhållandet till Bibeln: bibelsyn, bibelläsning och bibeltolkning.**

Den här utvecklingen har lett till ett glapp mellan nykristendomen och den klassiskt kristna referensramen som gudstjänstböcker, psalmböcker och andra sångböcker reflekterar. Alltså måste referensramen med alla böckerna justeras i överensstämmelse med nykristendomen genom olika reformer, ”språkliga reformer”. För ”sånger om korset och blodet går inte längre hem.” Därför deklarerar mystiker som William Johnston helt öppet att teologin borde förnyas på basis av den mystiska erfarenheten.

Har då perennialisterna rätt? Har religionerna en gemensam kärna? Borde vi alla gå in för att skapa en enda världsreligion och så uppnå den stora EN-heten? Nej! Varför inte?

- För det första borde vi lära oss att inte citera delar av bibelord lösryckta ur sitt sammanhang. När Jesus i Joh.17 uttalar sina ofta citerade ord om att de ”alla skall bli ett”, så fortsätter han: *såsom du, Fader, är i mig och jag i dig, också de skall vara i oss*. Vi skall bli ett i Fadern och Sonen genom den helige Ande. Därför talar Paulus om Andens enhet genom fridens band. Anden är den helige Ande, Faderns och Sonens Ande, som hade i uppgift att förhärlika Jesus och påminna lärjungarna om allt som Mästaren sagt. I samma avsnitt säger Jesus: *Jag har gett dem ditt ord... Helga dem i sanningen; ditt ord är sanning*.

(Joh. 17:14 och 17). Jesus Kristus och hans budskap finns inte i någon annan religion. Att skilja mellan Jesus och Kristus och placera Kristus i botten på alla religioner är enligt Johannes anti-kristet. (1 Joh 2:18-25; 4:1-4 och 2 Joh 7-10). Och det är inte en antikristen enhet vi skall verka för!

- För det andra har forskningen studerat upplevelsen som en isolerad företeelse utan att beakta faserna före och efter, orsaker till och konsekvenser av upplevelsen. Man har inte beaktat skillnaden mellan det jag skulle vilja kalla *meditationsmystik* och *relationsmystik*. Den stora skiljelinjen går kanske här och inte mellan kristet och icke-kristet. När begreppet ”kristen mystik” används, är det s.g.s. alltid den förra varianten som avses. Protestantisk kristendom framställs ofta som hård bokstavstro utan innerliga gudsupplevelser. Det verkar nästan som om man inte kände till alla upplevelser över hela den evangelikala världen i samband med omvändelse, pånyttfödelse och det som kallas andedop eller second blessing – *utan föregående askes och meditation*. Åtminstone har jag inte påträffat någon systematisk vetenskaplig forskning som skulle kunna jämföras med meditationsmystikens upplevelser. Därför borde en jämförande mystikforskning lyfta fram evangeliska gudserfarenheter. En snabb bläddring genom några böcker med personliga vittnesbörd som jag har stående i hyllan visar att upplevelsen kan variera, men att följderna är överensstämmande: Jesus blir stor. Bibeln blir levande. Tolkningen är den apostoliska. I väckelsetider sjunger man mer än någonsin om Jesus, Lammet och blodet. Bristen på terminologisk specificering döljer den innehållsmässiga skillnaden mellan begrepp som ”omvändelse”, ”rening”, ”pånyttfödelse” och ”nåd”.
- För det tredje är de nya världsvida väckelserna i spåret av en klassisk förkunnelse ett bevis på att vi skall förbli ”i Kristi lära” (2 Joh 9) vid det som vi hört från begynnelsen. Gott utsäde ger riklig skörd. Fienden sår ogräs. ”Om någon älskar mig, håller han fast vid mitt ord” (Joh.14.23). Kärleken ”har sin glädje i sanningen” (1 Kor.13:6). Gud bekräftar än i dag sitt Ord med tecken och under.
- För det fjärde visar t ex Martin Luthers och John Wesleys andliga utveckling från meditationsmystik till evangelisk Kristustro att Skriften och bibliska upplevelser av nåd genom tro går hand i hand.

”Vänd om och tro evangelium” var det första Jesus förkunnade. Vi behöver inte en förnyelse av teologin på basis av den mystiska upplevelsen. Vad vi behöver är en ny re-formation, en återgång till budskapet om Jesus Kristus som Guds Son och världens ende Frälsare!

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att delar av kristenheten har tillägnat sig trosföreställningar som avviker från apostolisk kristendom, men sammanfaller med mystikens teologi och föreställningar inom New Age och hinduism. De teologiska förskjutningarna är en konsekvens av en monistisk-panteistisk enhetsupplevelse som betingats av gemensamma meditationstekniker.

Solveig Hendriksen